

ŞAIR TƏBLİ BİBLİOQRAF-ALİM

*Tanınmış ədəbiyyatşünas alim,
peşəkar bibliograf, zəngin şəxsi
kitabxana sahibi, şair, publisist,
filologiya elmləri doktoru,
Azərbaycan Milli Elmlər
Akademiyası Nizami adına
Ədəbiyyat İnstitutunun baş elmi
işçisi, səmimi dostumuz İslam
Ağayevin 70 yaşı tamam olur*

*Professional bibliograf İslam
Möhəmməd oğlu Ağayev 1932-ci il
avqustun 20-də Bakı şəhərinin qədim yaşayış məskəni olan Bülbülə
qəsəbəsində anadan olmuş, ilk təhsilini həmin qəsəbənin 79 və 208
saylı məktəblərində almış, 10-cu sinfi isə Sabunçu qəsəbəsinin 51
saylı axşam fəhlə məktəbində bitirmişdir.*

*1952-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya
fakültəsinin "Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya" şöbəsinə daxil
olmuş və 1957-ci ildə ali təhsilini başa vurmuşdur. Üç il M.F.Axun-
dov adına Respublika Dövlət Kitabxanasında baş bibliograf vəzifə-
sində çalışmış, bibliografik göstəricilərin tərtib edilməsində bilava-
sité iştirak etmişdir. Professional bibliografik fəaliyyəti sonrakı illər-
də də - 1960-cı ildən Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat
İnstitutunda XIX-XX əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində
kiçik elmi işçi işləyərək, 1964-cü ildə "Satirik "Zənbur" jurnalı"
mövzusunda müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasına ədəbiyyat
siyahısı tərtib edərkən, "Azərbaycan ədəbiyyatı ensiklopediyası" şö-
bəsində elmi katib işləyərək, 1984-cü ildə "Molla Nəsrəddin" jurn-
alı və "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan ədəbiyyatının ideya-
bədii inkişafı problemləri" mövzusunda doktorluq dissertasiyasına
bibliografiya tərtib edərkən, 1986-cı ildə institutda yaranan "Mətbuat
və informasiya", bir qədər sonra "İnformasiya və bibliografiya"
şöbələrinin müdiri vəzifəsində işləyərək, 1992-ci ildə "Yeni dövr*

*ədəbiyyatı" şöbəsində baş elmi işçi kimi çalışarkən - öz böhrəsini
vermişdir.*

*Tədqiqatçı-bibliograf alim İslam Ağayev yarım əsrdən çox
elmi yaradıcılıq yolu keçmişdir. Onun çoxşaxəli yaradıcılığında bib-
liografik fəaliyyəti xüsusi yer tutur.*

*Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində şair, yazıçı kimi yaradıcılığa
başlayıb sonralar alim olanlar az deyildir. Məsələn, M.A.Dadaşzadə
şair kimi ədəbiyyata gəlmiş, lakin görkəmli ədəbiyyatşünas, akade-
mik kimi məşhur olmuşdur. Görkəmli tarixşünas-alim İsmayıl Hü-
seyinov, ədəbiyyatşünas M.Rəfili yaradıcılığa şair kimi başlamış,
sonralar alim kimi tanınmışlar. İslam Ağayev də yaradıcılığa yazıçı-
şair kimi başlamış, professional bibliograf, ədəbiyyatşünas-alim sə-
viyyəsinə yüksəlmişdir. Rus yazıçısı A.P.Çexov demişdir: "Təbabot
mənim qanuni arvadım, bədii ədəbiyyat mənim məşuqəmdir. Birin-
dən zəhləm gedəndə digərinin yanında gecoluyurəm." İ.Ağayev də
elmi yaradıcılıqla yanaşı, meylini bədii yaradıcılığa salmış, bu sahə-
də də təbii ki, istedadını sınamış, bir sıra əsərlər yazmışdır. Lakin el-
mi yaradıcılığı bədii yaradıcılığını üstələmişdir. Elmi-bədii təfəkkür-
rün qoşa qanadı onu şair-yazıçı kimi oxucuya tanıtdırır.*

*İ.Ağayevin elmi yaradıcılığının özünəməxsus xüsusiyyəti bib-
liografik fəaliyyəti elmi fəaliyyətlə vohdətdə inkişaf etdirməsidir.
Alimlərimizin əksəriyyəti bibliografik fəaliyyəti elmi yaradıcılığın
əsas hesab etmədiyi, tədqiq etdiyi mövzu ilə olaqədar bibliografik
göstəricinin tərtibini zəruri saymadıqları halda, İ.Ağayevin elmi ya-
radıcılığının rüseyvini məhz bibliografiya ilə bağlıdır, ilkin mənbələrlə
təamışlıqdan doğur. O, təcrübi bibliografik fəaliyyətə görülməmiş
bir işin iştirakçısı kimi başlayır. Buna görədir ki, bibliografiyalaşdır-
ma mövzusunun tədqiq edilib-edilməməsinə müəyyənloşdirməyə sə-
bəb olmuşdur. Təsadüfi deyildir ki, hələ "Azərbaycan kitabı" adlı
bibliografik göstəricinin tərtibatçılarından biri kimi fəaliyyət göstər-
diyi zaman təxminən 110 adda kitabın bibliografik təsvirini hazırla-
mışdır. Bu kitablar dan istifadə XIX əsrin sonu və XX əsrin əvvəllər-
ində ictimai-siyasi fikrin, dövrün siyasi-mədəni, elmi-ədəbi məsələ-
lərinin tədqiq edilməsinə gətirib çıxarmışdır. Elmi yaradıcılığa baş-
ladığı ilk andan bibliografiyanın elmə, əməli işə xidmətini önəmli
saymış, onsuz elmi yaradıcılığın mümkün olmadığını öz işi ilə təsdiq
etmişdir. İstər təcrübi, istərsə də elmi yaradıcılığında bibliografik
qaydalar, üsullar öz əksini yüksək səviyyədə tapmışdır. Bu ağır və
zəhmətli, əzablı iş İslam Ağayevin istər professional bibliograf kimi
formalaşdırmasında, istərsə də alim kimi yetişməsində öz rolunu*

oynamışdır. Ona görə də İ.Ağayevin bibliografik fəaliyyəti elmi fəaliyyətinin müstəqil qolu kimi işıqlandırılmalıdır.

İ.Ağayevin çap olunmuş kitablarında təqdim edilən bibliografik siyahılarda, sətiraltı isnadlarda, "Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası"nda dərc olunmuş məqalələrinin sonunda verilmiş bibliografik təsvirlər özünün zəngin və dolğun bibliografik kartotekasında, həmin dövrdə yaşamış böyüklü-küçüklü ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinin əsərləri və haqqında çap olunmuş materialların bibliografik göstəricisində öz əksini tapmışdır. Bu mənbələrin araşdırılıb öyrənilməsi noticəsində bir sıra elmi əsərləri yaratmış və nəşr olunmuşdur. Onlardan "Satirik "Zənbur" jurnalı" (1969), "Molla Nəsrəddin" in tarixi hünəri" (1976), "Əliqulu Qəmküsər" (1976), "Molla Nəsrəddin" in poetikası" (1992), "Əlabbas Müznib" (2000) adlı kitablarını qeyd etmək olar.

Məlumdur ki, bu əsərləri yazarkən İ.Ağayev dəfələrlə çap əsərlərinə müraciət etməli olmuşdur. Bu kitabların bir qismi onun yazdığı kitabın metodoloji əsasını, başqa bir qismi mövzusunun sələfləri kimi onları öyrənməyə, əsərin elmi konsepsiyasını inkişaf etdirməyə, üçüncü bir qismi isə mövzuya dair nə kimi ədəbiyyatın mövcud olduğunu göstərməyə və onun haqqında fikir söyləməyə, mühakimə yürütməyə xidmət etmişdir. O, şərh etdiyi fikrin doğruluğunu təsdiq etmək üçün bir çox müəlliflərin fikirlərinə isnad edir. Bu kitabçərisi bibliografiyanın yazılmasına xidmət göstərsə də, əsərin oxucusu üçün də gərəklidir və mövzusunun dorindən öyrənilməsini tövsiyə etmək məqsədini güdür. Əgər sitat gətirilən yeri göstərən bibliografik informasiyanın məqsədi sitatın düzgünlüyünü, onun təhrif edilmədiyini bilmək üçündürsə, onun başqa bir məqsədi də vardır. Bu da mövzu ilə əlaqədar olan ədəbiyyatı oxuculara çatdırmaqdır. Məqsədin belə ikili xarakterdə olması bibliografik isnadlardan istifadə edilməklə həll edilir. Elmi əsərlərdə aşağıdakı bibliografik isnadlar verilməlidir: sitatın mənbəyini göstərən isnadlar, fikrin başqa mənbələrdən götürüldüyünü bildirən isnadlar, özünün şərh etdiyi məsələlərin hansı əsərlərdə tam əhatə edildiyini göstərən isnadlar, məndə öləri bəhs edilən məsələlərin hansı müəllifin əsərlərində tam şərh edildiyini göstərən isnadlar.

İslam Ağayev bir bibliograf-alim kimi daha bütöv və daha yetkindir, kamildir, kitabarası və kitabçərisi bibliografiyanın yaxşı nümunələrini yaratmışdır. O, professional bibliograf kimi Azərbaycan bibliografiyası tarixində özünəməxsus yer tutmaqla yanaşı, müasir bibliografiya təcrübəsində öz dəsti-xətti ilə seçilir.

İndiyə qədər çap edilmiş bibliografik göstəricilərdə radio-teləviziyaya verilişlərində gedən materialların, eləcə də əlyazma əsərlərin bibliografik təsviri verilməmişdir. Belə materialların bibliografik təsviri İ.Ağayev tərəfindən ilk dəfədir ki, tətbiq edilir. Bu, bibliografik dəst-xəttidir. Çünki bu materialların əhatə edilməməsi tədqiqat işinin birtərəfli aparılmasına gətirib çıxarır, bibliografik informasiya natamam olur.

İnanırıq ki, İ.Ağayev bir alim kimi bibliografiyanın onun həyatında oynadığı rola dair sanballı bibliografik oçerk yazacaqdır. Seyfəddin Rzasoyun "İslam Ağayev: ömür və yaradıcılıq etüdləri" kitabını bəyənir, onun çap olunmasını ulqışlayırıq. Kitaba yazılmış "Yanan şama, çarağa çıraq tutan çıraqsız" adlı ön sözüün müəllifi, həm də kitabın redaktor, əməkdar elm xadimi mərhum Yaşar Qarayevin ruhuna rəhmət diləyir, bibliograf sənətinə verdiyi yüksək qiyməti erməğan hesab edirik. Kitabda İslam Ağayevin əsərləri və haqqında materialların bibliografik göstəricisi verilməmişdir. Bibliografik təsvirin standartı uyğun verilmədiyini, materialların ardıcıl qruplaşdırılmadığını nəzərə çatdırmağı isə özümüzə borc bilirik.

Seyfəddin Rzasoyun dediyi kimi, İslam Ağayev ayrı-ayrı vaxtlarda qısa fasilələrlə elmi yaradıcılıqla yanaşı bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, "Görüş gecəsi", "Qonaq", "Gənclik nəğmələri", "Tər çiçəklər", "Duyğular", "Təz böyümək istəyirəm", "Dostunu yaxşı tanı", "Ayrılıq düşüncələri", "Salam olsun". "Sirlı dünya" və s. əsərləri çap olunmuşdur. Bu bədii əsərlər İslam Ağayevin mənəvi yaşantılarının tarixidir, ayrılıq və kədər in təcəssümüdür, oxucular üçün faydalıdır, ədəbiyyatşünaslığın obyektidir. Bu məqalədə biz ancaq İ.Ağayevin bibliografik fəaliyyətindən qısa da olsa bəhs etdik. Ona bu yolda yeni yaradıcılıq uğurları diləyir, anadan olmasının 70 illik yubileyini ürəkdən təbrik edir, sansağlığı arzulayırıq. Bütün bunlarla yanaşı əsərlərinin və haqqında materialların mükəmməl elmi bibliografik göstəricisininin tərtib edilməsini gözləyirik.

Xətli İSMAYILOV,

Bakı Dövlət Universiteti

Kitabxanaçılıq-İnformasiya fakültəsinin dekani,

pedaqoji elmlər namizədi, dosent,

Əsraf XƏLƏFOV,

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının dosenti,

pedaqoji elmlər namizədi,

Knyaz ASLAN,

Kitabxanaşünaslıq kafedrasının baş müəllimi,

şair-publisist